

Evaluatie van de GES Stad & Milieu en het Steunpunt GES

T. Fast

Juli 2002

In opdracht van:
GGD Nederland

Fast Advies
Oudwijkerlaan 43
3581 TB Utrecht
030 - 2518025
t.fast@wxs.nl

Inhoud

VOORWOORD

1. INLEIDING.	4
2. DE ONTWIKKELING VAN EEN GES STAD & MILIEU.	5
2.1 GEZONDHEIDSEFFECTSCREENING IN DE STEDELIJKE OMGEVING.	5
2.2 HET HANDBOEK GES STAD & MILIEU.	5
2.3 IMPLEMENTATIE VAN DE GES STAD & MILIEU.	6
2.4 HET STEUNPUNT GES.	7
3. HET STEUNPUNT GES.	8
3.1 DOEL VAN HET STEUNPUNT GES	8
3.2 WERKZAAMHEDEN VAN HET STEUNPUNT GES.	8
3.3 REDENEN OM GEEN GES UIT TE VOEREN.	10
3.4 AARD VAN DE ONDERSTEUNING	11
4. EVALUATIE VAN DE INHOUD VAN HET INSTRUMENT GES.	12
4.1 INZICHT IN GEZONDHEIDSKUNDIGE KNELPUNTEN.	12
4.2 GEZONDHEIDSKUNDIGE BEOORDELING VAN MAATREGELEN.	12
4.3 BETEKENIS VAN GES-SCORES.	12
4.4 RAPPORTAGE.	13
4.5 EFFECTEN VAN DE GES STAD & MILIEU.	13
5. EVALUATIE VAN HET PROCES BIJ TOEPASSING VAN GES.	15
5.1 DE PLANVORMING.	15
5.2 ORGANISATIE.	15
5.3 ROL VAN DE GGD.	15
6. NAAR EEN STRUCTURELE PLAATS VAN GES IN DE PLANVORMING?	16
6.1 VERDIENT GES EEN STRUCTURELE PLAATS?	16
6.2 INHOUD.	16
6.3 PROCES PLANVORMING.	16
6.4 GGD INTERN.	17
6.5 GEMEENTELIJK BELEID.	17
6.6 LANDELIJK BELEID.	18
7. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN.	20
BIJLAGE 1 OVERZICHT VAN DE VRAGEN AAN HET STEUNPUNT GES	

Voorwoord

GGD Nederland heeft met financiering door het Ministerie van VWS per 1 juli 2001 het Steunpunt GES ingesteld om GGD'en te stimuleren en ondersteunen bij het uitvoeren van de GES Stad & Milieu. Eind 2001 is de openstelling verlengd tot medio 2002.

GGD Nederland gaf mw. T. Fast van Fast Advies opdracht om de werkzaamheden voor het Steunpunt GES vorm te geven en uit te voeren.

Dit rapport vormt de weerslag van de werkzaamheden van het Steunpunt GES en geeft een korte evaluatie van de toepassing van het instrument in de planvorming van stedelijke ontwikkelingsprojecten.

Voor het Steunpunt GES is een begeleidingscommissie gevormd. Hierin hebben zitting:

Mw. S. Potting, Ministerie van VWS, Directie Gezondheidsbeleid

Mw. M. Post, Ministerie van VROM/DGM, Bestuurszaken

Dhr. C. van den Bogaard, Ministerie van VROM, Inspectie Milieuhygiëne

GGD Nederland is vertegenwoordigd door dhr. M. de Vries.

T. Fast
juli 2002

1. Inleiding.

In 1996 is het instrument Gezondheidseffectscreening (GES) geïntroduceerd door het Ministerie van VWS als hulpmiddel om gezondheidseffecten van beleidsbeslissingen in kaart te brengen. Voor de lokale toepassing van gezondheidseffectscreening is in opdracht van de Ministeries van VWS en VROM een instrument ontwikkeld specifiek voor toepassing bij Stad & Milieu projecten.

In eerste instantie is in 1998 door GGD Nederland in samenwerking met het RIVM een kwalitatieve GES ontwikkeld. Deze bestaat uit een checklist waarmee de mogelijke rol van de GGD'en bij projecten als die van Stad & Milieu en te verwachten knelpunten op het terrein van gezondheid globaal nagegaan kan worden. De checklist is in de praktijk getest bij een aantal Stad & Milieuprojecten. Hierover is in 2000 gerapporteerd.

In aanvulling op de checklist was er echter behoefte aan een meer kwantitatieve en uniforme effectbeoordeling. Reden waarom de beide Ministeries opdracht aan het Bureau MMK gaven om een dergelijke 'kwantitatieve GES' te ontwikkelen.

In 2000 verscheen het handboek Lokale gezondheidseffectscreening voor Ruimtelijke Ordening en Milieu, beter bekend onder de naam GES Stad & Milieu. De presentatie van dit handboek werd begeleid door een uitgebreid implementatietraject georganiseerd door GGD Nederland.

In hoofdstuk 2 wordt de ontwikkeling en implementatie van dit kwantitatieve instrument GES Stad & Milieu kort beschreven.

Om GGD'en te stimuleren en te ondersteunen bij het uitvoeren van de GES Stad & Milieu is door GGD Nederland met financiering door het Ministerie van VWS van juli 2001 tot juli 2002 het Steunpunt GES ingesteld. Overeengekomen is om aan het eind van deze periode het Steunpunt GES kort te evalueren. In hoofdstuk 3 worden de werkzaamheden van het steunpunt beschreven.

Deze evaluatie diende niet alleen gericht te zijn op de ondersteuning door het Steunpunt, maar ook op de succes- en faalfactoren van de toepassing van de GES Stad & Milieu in de praktijk.

In hoofdstuk 4 wordt de inhoud van het instrument GES geëvalueerd. In hoofdstuk 5 volgt de evaluatie van de invloed van de GES op de planvorming en de rol van de GGD in de planorganisatie.

Om te stimuleren dat een GES uitgevoerd wordt in een vroegtijdig planstadium en om betere waarborgen te geven voor het daadwerkelijk meenemen van de uitkomsten in de planvorming is er een groot aantal aanbevelingen te doen. Hoofdstuk 6 gaat in op de wensen voor inhoud, gebruik en randvoorwaarden op lokaal en landelijk niveau van het instrument GES Stad & Milieu.

In hoofdstuk 7 tenslotte volgen de conclusies en worden de aanbevelingen samengevat.

2. De ontwikkeling van een GES Stad & Milieu.

2.1 Gezondheidseffectscreening in de stedelijke omgeving.

Gezondheidseffectscreening (GES) geeft inzicht in effecten op de gezondheid van voornemens op andere beleidsterreinen dan volksgezondheid. De ruimtelijke ordening in de stedelijke omgeving heeft veel raakvlakken met milieu en gezondheid en vormt daarmee een uitgelezen kans om gezondheidseffectscreening op toe te passen. Aan ervaring of een instrument hiervoor ontbrak het echter. Reden voor de Ministeries van VWS en VROM om het ontwikkelen van een dergelijke lokale toepassing van GES te stimuleren.

De ruimte om te bouwen wordt in Nederland steeds schaarser. Ondanks de soms hoge milieubelasting door verkeerswegen, bedrijven of het spoor, hebben binnenstedelijke locaties veel potentie voor wonen, werken en recreatie. Reden voor het Ministerie van VROM om met de zogeheten Stad & Milieuprojecten te experimenteren, waarbij onder voorwaarden een overschrijding van wettelijke milieunormen mogelijk wordt gemaakt. In die gevallen moet wel een gezondheidskundige beoordeling van het plan door de GGD worden uitgevoerd. Om de gezondheidseffecten van stedelijke ontwikkeling integraal in beeld te brengen is allereerst een eenvoudige gestandaardiseerde methode, die aansluit bij de ruimtelijke weergave van stedelijke plannen, noodzakelijk. Een dergelijk instrument voor gezondheidseffectscreening ontbrak. Reden voor de Ministeries van VROM en VWS om opdracht te geven tot het ontwikkelen van een handzaam instrument voor GGD'en waarmee in een vroegtijdig stadium stedelijke plannen gezondheidskundig getoetst kunnen worden. Bij de ontwikkeling van deze methode is gebruik gemaakt van door verschillende partijen geformuleerde voorwaarden waaraan de methode moet voldoen. GGD'en moeten zonder al te veel moeite in staat zijn de methode te gebruiken. De uitkomsten moeten zo geformuleerd kunnen worden dat bestuurders, milieudiensten en planontwikkelaars bereid zijn deze mee te laten wegen in de planvorming. Economische en sociale factoren spelen een grote rol bij de beslissing waar en hoe te bouwen. De kwaliteit van de leefomgeving wordt daarbij steeds bepalender voor de inrichting van de gebouwde omgeving. Gezondheid moet een positie als mede beïnvloedende factor echter nog verwerven.

2.2 Het handboek GES Stad & Milieu.

In 2000 is het handboek Lokale gezondheidseffectscreening voor Ruimtelijke Ordening en Milieu verschenen. Met deze gezondheidseffectscreening (GES) is op uniforme en snelle wijze een globale risico-evaluatie uit te voeren. Stapsgewijs wordt deze risico-evaluatie uitgewerkt voor de bronnen wegverkeer, railverkeer, vliegverkeer, waterverkeer, bedrijfsactiviteiten en bodemverontreiniging en voor de aspecten luchtverontreiniging, stank, geluid en externe veiligheid. Voor een gezondheidskundige beoordeling van de blootstelling is op basis van dosis-respons relaties een toetsingskader ontwikkeld. Dit toetsingskader is gebaseerd op de mate van onder- of overschrijding van het maximaal toelaatbare risico (MTR). Dit wordt uitgedrukt in GES-scores.

De GES-score loopt van score 0 tot score 8. Bij een GES-score van 0 is er geen sprake van blootstelling of is de blootstelling zodanig laag dat er een verwaarloosbaar risico is. Bij een

GES-score van 6 wordt het MTR voor blootstelling aan het specifieke agens overschreden. Ook voor hinder en risico's (externe veiligheid) is een dergelijk MTR gekozen. Door dus voor verschillende milieufactoren MTR's op te stellen en blootstellingsniveaus te beoordelen op mate van onder- of overschrijding van het MTR, zijn verschillende gezondheidkundige eindpunten als de kans op kanker, acute of vroegtijdige sterfte of hinder grofweg met elkaar in overeenstemming gebracht. Aangezien ook bij blootstelling onder het MTR gezondheidseffecten op kunnen treden of de blootstelling verhoogd is, wordt deze uitgedrukt in GES-scores van 1 t/m 5.

Het resultaat van de GES Stad & Milieu is tweeledig. In een balkengrafiek worden de hoogste GES-scores voor alle beschouwde bronnen en milieufactoren in de wijk weergegeven, waardoor in één oogopslag is te zien op welk vlak de knelpunten liggen. Bij elke GES-score wordt het aantal woningen dat het betreft weergegeven. Daar aan gekoppeld worden deze knelpunten ruimtelijk weergegeven door op een plattegrond contouren te tekenen van de hoogste GES-scores. Zo wordt duidelijk waar de knelpunten zich bevinden. Ook is dan te zien in welke gebieden zich gecombineerde blootstellingen voordoen.

2.3 Implementatie van de GES Stad & Milieu

Om te stimuleren dat de GGD'en de GES Stad & Milieu ook daadwerkelijk gebruiken voor beoordeling van stedelijke plannen heeft GGD Nederland in opdracht van beide ministeries een uitgebreid implementatietraject uitgevoerd.

Op een door GGD'en en ministeries goed bezochte conferentie op 5 september 2000 is de GES Stad & Milieu gepresenteerd. Planontwikkelaars, milieudiensten en GGD'en hebben met elkaar gedebatteerd over de mogelijkheden van toepassing van gezondheidseffectscreening op lokaal niveau. Vooral de voorwaarden voor een succesvol gebruik kwamen aan bod.

Daarop volgend praatten projectleiders Stad & Milieu, inspectiebegeleiders, GGD'en, planontwikkelaars en bestuurders op een vijftal regionale bijeenkomsten verder over de kansen, maar ook over de voetangels en klemmen bij de toepassing van de GES Stad & Milieu bij de planontwikkeling.

Alle partijen waren het erover eens dat gezondheidseffectscreening juist op gebied van ruimtelijke ordening en milieu legio mogelijkheden biedt.

De GES Stad & Milieu kan voor GGD'en een snelle, handzame en uniforme methode zijn voor het beoordelen van stedelijke plannen. Winst is dat allerlei informatie over emissies, verspreiding en blootstelling is beoordeeld voor gebruik bij een GES en overzichtelijk is gebundeld. Het instrument biedt GGD'en de mogelijkheid om betrokken te worden bij de ruimtelijke ordening.

Voor planontwikkelaars kan de ruimtelijke weergave van gezondheidkundige knelpunten sturend zijn bij de planvorming en zo leiden tot planoptimalisatie.

Het bestuur kan het inzicht in gezondheidkundige aspecten laten meewegen met de economische en sociale aspecten en de leefkwaliteit en zo komen tot transparantere, meer expliciete, keuzes voor de inrichting van de stedelijke omgeving.

Dit alles natuurlijk onder de voorwaarde dat wordt erkend dat gezondheid een rol kan spelen bij stedelijke ontwikkeling.

2.4 Het Steunpunt GES.

Om GGD'en te stimuleren en ondersteunen bij het uitvoeren van een GES is door GGD Nederland met financiering door het Ministerie van VWS een steunpunt ingesteld. Hiervoor is een begeleidingscommissie gevormd door de Ministeries van VWS en VROM.

Het Steunpunt GES is per 1 juli 2001 opengesteld. GGD'en kunnen hier terecht voor vragen en advies over de toepassing van gezondheidseffectscreening in gemeenten. In eerste instantie was het steunpunt operationeel tot en met 31 december 2001. Eind 2001 is de openstelling van het Steunpunt GES verlengd tot medio 2002.

Overeengekomen is aan het eind van deze periode het Steunpunt GES kort te evalueren en een beknopte analyse te geven van de succes- en faalfactoren van de GES Stad & Milieu in de praktijk.

3. Het Steunpunt GES.

3.1 Doel van het Steunpunt GES

Doel van het steunpunt GES is GGD'en te ondersteunen bij de uitvoering van een GES en te adviseren over technisch-inhoudelijke vragen, maar ook over het bestuurlijke traject. Ook als de GES nog niet echt van start gaat, kunnen GGD'en geadviseerd worden over de aanpak van de GES.

In eerste instantie is het Steunpunt GES gericht op de uitvoering van een GES bij de 24 Stad & Milieuprojecten. Voor één Stad & Milieuproject, Smallingerland, was al een GES uitgevoerd. Sommige Stad & Milieuprojecten waren al in een eindstadium. Ondersteuning is daarom mogelijk gemaakt voor 20 projecten. Per project is gemiddeld 20 uur ondersteuning ter beschikking gesteld.

Uitdrukkelijk is de mogelijkheid opgehouden om als daar ruimte voor was ook de uitvoering van een GES bij andere stedelijke ontwikkelingsplannen of bestaande situaties te ondersteunen.

3.2 Werkzaamheden van het Steunpunt GES.

Stimuleren en inventariseren van de uitvoering van een GES

Bij de start van het Steunpunt GES in juli 2001 is allereerst geïnventariseerd welke GGD'en van plan waren om een GES te gaan uitvoeren en wat de behoefte aan ondersteuning was. GGD Nederland stuurde hiervoor een inventarisatieformulier naar alle GGD'en en medisch milieukundigen. Eind augustus 2001 is een herinnering gestuurd. Tevens is de openstelling van het Steunpunt GES gemeld in het tijdschrift GGD Nieuws.

Van 36 van de 46 GGD'en is een reactie ontvangen. Hiervan meldden 23 GGD'en een GES op korte of langere termijn te gaan uitvoeren. Deze 23 GGD'en zijn in augustus/september 2001 telefonisch benaderd om tot een nadere planning te komen. Hierbij bleek dat een aantal projecten inmiddels van de korte naar de langere termijn was verschoven.

Eind oktober is een nieuwe telefonische inventarisatieronde uitgevoerd bij de 23 GGD'en, die in eerste instantie positief hadden gereageerd.

Eind december 2001 is de openstelling verlengd tot medio 2002. Dit is aangekondigd via de mail bij de 36 GGD'en die een reactie hadden gestuurd bij de eerste inventarisatie bij de openstelling van het Steunpunt. Ook in GGD Nieuws is bericht over de verlengde openstelling. Tenslotte is in april 2002 een laatste bel- en mailronde gedaan om GGD'en te stimuleren een GES te gaan uitvoeren en de behoefte aan ondersteuning te peilen.

Op 13 juni organiseerde het Steunpunt GES in samenwerking met de vakgroep Milieu en gezondheid over de GES Stad & Milieu een bijeenkomst van GGD Nederland. Aanwezig waren circa 15 medewerkers van GGD'en, een vertegenwoordiger van het Ministerie van VROM en één van het Ministerie van VWS. Het doel van deze bijeenkomst was het stimuleren van het uitvoeren van een GES door het uitwisselen van ervaringen. Tevens konden met deze ervaringen met GES punten voor de evaluatie van het Steunpunt GES ingebracht worden. Op de bijeenkomst is de rol van een GES in de planvorming beschreven. De GES van Helmond is gepresenteerd door de GGD Zuidoost-Brabant. Inzicht is gegeven in

hoe deze tot stand is gekomen en wat er met de uitkomsten is gedaan. Ook is bericht over de ervaringen van het Steunpunt GES met door GGD'en uitgevoerde gezondheidseffectscreeningen. Ook de redenen voor het nog niet van de grond komen van een GES zijn besproken. Aanbevelingen op inhoudelijk terrein zijn besproken. Ook de procesmatige aspecten, zoals hoe kan je zorgen dat er wat met de uitkomsten van een GES gedaan wordt of dat GES een vaste positie in de planvorming krijgt, zijn aan bod gekomen. Deze aanbevelingen zijn verwerkt in deze evaluatie.

Ondersteunde projecten

De volgende projecten zijn ondersteund:

GGD	Project	S&M*	Start	Eind	Opmerkingen
GGD Eemland	Amersfoort	+	09/2001	05/2002	GES is afgerond.
GGD Zuidoost Brabant	Helmond	-	10/2001	04/2002	GES is in concept gereed.
GGD Zuid Holland Noord	Leiden	+	09/2001		Kwalitatieve GES is afgerond, in najaar 2002 continuering.
GGD Hart voor Brabant	Tilburg	+	10/2001		Kwalitatieve GES is afgerond.
GGD West Brabant	Halderberge	-	11/2001		Voorgesprekken en advisering.
GGD Midden Kennemerland	Velsen	+	11/2001		GES-methode wordt niet geheel gevolgd.
GGD Eindhoven	Tongelre Zuid	+	12/2001		Vooroverleg, plan van aanpak. GES is mei 2002 gestart.
GGD Utrecht	?	-	12/2001		Voorgesprekken en advisering. Nog niet bekend waarop GES wordt toegepast.
GGD Zuid-Holland Zuid	Dordrecht		07/2002		GES wordt gestart.
TOTAAL	9				

*, S&M= Stad & Milieu project

Er is aan 9 GGD'en ondersteuning verleend bij de uitvoering of het opstarten van een GES. Hiervan zijn er 5 Stad & Milieuprojecten.

In Helmond en Amersfoort is de GES (vrijwel) afgerond. Voor beide gold een looptijd van circa 6 maanden. Door de GGD West-Brabant wordt een GES uitgevoerd door een student van de Universiteit Maastricht in het kader van een onderzoeksstage. Deze GES zal in de loop van 2002 afgerond worden. De overige bevinden zich nog in een eerste, in geval van Dordrecht zeer prille, fase. GGD Utrecht probeert een GES van de grond te krijgen. Er is belangstelling voor van de Milieudienst. Er zijn echter extra financiën nodig voor de uitvoering van een GES. Er zijn ideeën om een GES toe te passen op het gemeentelijk verkeersplan.

In Velsen wordt een risico-evaluatie uitgevoerd, maar wordt niet gewerkt met, een ruimtelijke weergave van, GES-scores.

Door de GGD Midden Limburg is voor het Stad & Milieuproject in Roermond een GES gestart. Deze bevindt zich in een eerste kwalitatieve fase. Bureau MMK voert het uit, waardoor aan ondersteuning door het Steunpunt GES vooralsnog geen behoefte is. GGD Fryslân heeft in 2000 reeds een GES uitgevoerd voor het Stad & Milieu project Drachtservaart in Smallingerland.

Op dit moment zijn er daarmee 10 GGD'en die een GES uitvoeren of uitgevoerd hebben.

Daarnaast is er door Fast Advies voor de Provincie Gelderland als onderdeel van een onderzoek naar methoden voor een gezondheidskundige rangschikking van milieuproblemen een GES uitgevoerd. Deze is niet op wijkniveau, maar op provinciaal niveau toegepast.

3.3 Redenen om geen GES uit te voeren.

Circa 22% van de GGD'en voert een GES uit of heeft die uitgevoerd. Waarom voeren zoveel GGD'en nog geen GES uit? Intern bij de GGD is er een aantal oorzaken voor aan te wijzen. Ook bij andere gemeentelijke diensten of in de gemeentelijke context is een aantal redenen te vinden. Het is dit samenspel van verschillende factoren dat maakt dat 80% van de GGD'en nog geen GES uitvoert.

GGD intern

Als belangrijke reden voor het niet uitvoeren van een GES wordt het gebrek aan tijd genoemd. Dergelijke projecten kunnen of worden niet als vast onderdeel van de werkzaamheden gezien en moeten er extra bij gedaan worden.

Daarbij komt dat veel GGD'en kennis ontberen van ruimtelijke ordening procedures en een voor GES vereiste 'ruimtelijke integrale risico-evaluatie' benadering niet paraat hebben. Daar moet dus even behoorlijk voor in de materie gedoken worden en dit kost tijd.

Het Steunpunt GES heeft er aan bijgedragen dat sommige GGD'en over de drempel zijn gestapt.

De GGD moet de stedelijke ontwikkeling, en de bijdrage van een GGD daar aan, dan wel als prioriteit zien. De aard van de problemen in de gemeente op het terrein van volksgezondheid en de gestelde gemeentelijke prioriteiten maken nogal eens dat andere prioriteiten voor de inzet van de GGD worden gesteld.

Gesignaleerd is, dat interne promotie van medische milieukunde en GES in het bijzonder bij andere afdelingen van de GGD die ook raakvlakken hebben met stedelijke ontwikkeling, op deze prioriteitstelling invloed kan hebben. Genoemd zijn afdelingen lokaal gezondheidsbeleid en epidemiologie.

Gemeentelijke context

Het ontbreken van een relatie tussen Ruimtelijke Ordening en Volksgezondheid en Welzijn op hoger gemeentelijk niveau wordt ook als reden gezien dat er geen GES kan worden uitgevoerd. De GGD wordt vaak niet betrokken en is niet op de hoogte van plannen voor nieuwbouw- of grote infrastructurele ingrepen.

Er wordt vaak opgemerkt dat het uitvoeren van een GES afhankelijk van een vraag van de gemeente is. Soms ontbreekt het aan geschikte, wat grotere, nieuwbouw- of herstructureringsprojecten.

Sommige GGD'en werken op contractbasis en moet de gemeente dus apart een GES financieren. Als men dan verwacht dat er een negatieve gezondheidskundige beoordeling uit zal komen, zal niet snel om een GES gevraagd worden.

Met meer promotie vanuit de GGD, waarin een positieve insteek gekozen wordt, zou deze hobbel genomen kunnen worden. Bij een nieuw instrument als GES is promotie echter lastig, omdat GGD'en het nog niet in de vingers hebben. Er ontbreekt ook mooi PR-materiaal, waarmee andere diensten over de streep getrokken kunnen worden. Bij de actualisatie van het instrument wordt nog onderzocht of dergelijk materiaal ontwikkeld kan worden.

3.4 Aard van de ondersteuning

Opzet GES

Ondersteuning is verleend bij de opzet van een GES: hoe pak je het aan of belangrijker hoe begin je. Vooral belangrijk bleek het structuur bieden: door de bomen het bos weer laten zien. GES geeft een integrale benadering van zeer verschillende milieufactoren. Het is zo'n breed terrein dat het voor een GGD ook niet altijd zo eenvoudig te behappen is. Er is vaak een enorme brei van gegevens. Structuur is dan ook geboden door bij de start van de GES systematisch per milieufactor te helpen inventariseren welke gegevens nodig en welke aanwezig zijn of welke nog verkregen moeten worden. Ook over de opzet van de kwalitatieve GES of het rapport is geadviseerd.

Proces

Door verschillende GGD'en is gevraagd om bij gesprekken met Milieudiensten aanwezig te zijn. Door de ervaringen met GES kon het Steunpunt inbrengen wat er wel en niet met een GES mogelijk is, hoe het in zijn werk gaat en welke informatie nodig is. Ook de mogelijke uitkomsten en consequenties daarvan en waarborgen dat er daadwerkelijk iets gedaan wordt met deze uitkomsten konden uitgebreid aan de orde worden gebracht.

Inhoud

De inhoudelijke vragen die aan het Steunpunt zijn gesteld, hadden vrijwel allemaal betrekking op praktische aspecten waar men tegen aan liep bij de toepassing van de GES. Voor een greep uit de vragen wordt verwezen naar Bijlage 1.

Een deel van de vragen kon direct beantwoord worden. Andere vragen, waarvoor dit niet het geval was en die een grotere reikwijdte dan het betreffende project hadden, zijn gemeld aan de begeleidingscommissie. In deze commissie is besloten om vrijwel alle vragen mee te nemen in de actualisatie van het Handboek GES.

4. Evaluatie van de inhoud van het instrument GES.

4.1 Inzicht in gezondheidkundige knelpunten.

Het doel van de GES Stad & Milieu is inzicht geven in gezondheidkundige knelpunten om zo te kunnen komen tot planoptimalisatie en een transparante afweging met andere factoren (sociale, economische, leefkwaliteit) mogelijk te maken.

Er zijn tot nu toe 3 GGD'en die een GES afgerond hebben en 7 GGD'en die een GES uitvoeren. Deze evaluatie kan daarom slechts globaal van karakter zijn. De ervaring die er is met de afgeronde GES in de Provincie Gelderland wordt ook meegenomen.

Op grond van deze ervaringen kan geconcludeerd worden dat de GES Stad & Milieu een helder en integraal beeld geeft van de gezondheidkundige knelpunten van een plan.

Er ontstaat een helder beeld van de omvang en locatie van deze knelpunten.

Op deze manier komen ook alle 'sectorale' aspecten als geluid, externe veiligheid en luchtverontreiniging integraal aan de orde.

4.2 Gezondheidkundige beoordeling van maatregelen.

Het gezondheidkundige verschil in planvarianten is helder in beeld te brengen. Tevens zijn blootstelling reducerende maatregelen buiten de woning, zoals maatregelen aan de bron (bijvoorbeeld verminderde verkeersintensiteit) of verspreiding (afstandvergroting), gezondheidkundig te beoordelen. Het effect van maatregelen aan of in de woning zijn veel minder duidelijk uit te drukken in (lagere) GES-scores.

Bij hoge geluidbelastingen zijn maatregelen wettelijk voorgeschreven. Op grond hiervan worden veelal maatregelen genomen door de gevel extra te isoleren of een andere oriëntatie van de woningen te kiezen.

De relatie hinder - geluidbelasting is gebaseerd op de geluidbelasting aan de gevel. Deze relatie is gebaseerd op een meta-analyse. In deze hele grote groep woningen is de mate van isolatie, persoonlijk gedrag en oriëntatie van de slaapkamer uitgemiddeld. Het is niet bekend hoeveel de hinder daalt in woningen die zeer goed geïsoleerd zijn. Het is geen 1 op 1 relatie, omdat door bijvoorbeeld gebruiksbeperkingen (geen ramen open kunnen doen) de hinder minder zal dalen dan op grond van de verlaagde binnenwaarde verwacht zou worden.

Tot op dit moment zijn dure isolerende maatregelen dus niet kwantitatief gezondheidkundig te beoordelen en in een lagere GES-score uit te drukken. Hierdoor wordt het positieve beeld, dat er van de mogelijkheden van een GES is, zwaar ondermijnd.

De GES handleiding wordt op dit moment geactualiseerd. Hierbij zal aandacht besteed worden aan de wijze waarop dergelijk geluidisolerende maatregelen beoordeeld kunnen worden. Dit kan vooralsnog alleen op een kwalitatieve wijze. Het is van zeer groot belang dat snel duidelijkheid verkregen wordt over de kwantitatieve relatie tussen de geluidbelasting en ernstige geluidhinder in goed geïsoleerde woningen om draagvlak voor gebruik van de GES Stad & Milieu te houden.

4.3 Betekenis van GES-scores.

De GES-scores zijn geschikt om een snel overzicht te krijgen van de gezondheidkundige knelpunten en om de ernst van de milieufactoren met elkaar te kunnen vergelijken. Om de zeggingskracht te vergroten moeten de GES-scores wel goed uitgelegd worden. Voor de

GES-scores van 6 en hoger is dit geen probleem. Deze kunnen worden aangeduid met blootstelling waarbij het Maximaal Toelaatbare Risico wordt overschreden. Lastiger ligt dit bij de GES-scores 1 t/m 5, terwijl juist bij deze GES-scores het verschil met milieunormen duidelijk wordt. Bij de GES-methode wordt gestreefd naar planoptimalisatie in tegenstelling tot het goedkeuren (onder de milieunorm) of afkeuren (boven de milieunorm) van het plan. Deze meerwaarde ten opzichte van milieunormen is soms moeilijk voor het voetlicht te plaatsen. Ook het feit dat een MTR soms boven en soms onder een milieunorm kan liggen is niet voor iedereen even duidelijk.

Reden te meer om aandacht te schenken aan een omschrijving van alle GES-scores.

GES-scores zijn gemakkelijker uit te leggen aan andere gemeentelijke diensten als er kwaliteitsetiketten aan geplakt worden. Voorgesteld is om dit voor elke GES-score te doen. Daarnaast kan dan ook een 3-deling gemaakt worden: goed (groen), matig en in aanmerking komend voor verbetering (oranje) en slecht of te saneren (rood). Deze kleuren kunnen ook gebruikt worden bij de GES-contouren op de kaart. Als handreiking aan de GGD kunnen de etiketten voor in het handboek komen bij de beschrijving van de methode. In de actualisatie van de GES zal hier aandacht aan worden geschonken.

Het is goed om in de conclusies of samenvatting per milieuaspect de uiteindelijke GES-score zoveel mogelijk in gezondheidkundige eindpunten uit te drukken (bijvoorbeeld 10 % ernstig gehinderden).

4.4 Rapportage.

Hoewel de GES-scores goed uitgelegd moeten worden is het van belang de onderbouwing niet al te lang te maken. Een kort goed leesbaar rapport met een publiekssamenvatting geeft meer garantie dat er met de uitkomsten iets gedaan wordt dan een dik rapport met veel onderbouwing.

Het is uitermate belangrijk om in de conclusies een samenvattende grafiek, maar vooral om een kaart waarop de belangrijkste gezondheidkundige knelpunten zijn weergegeven, op te nemen. Vooral deze ruimtelijke weergave sluit sterk aan bij de werkwijze van planvormers en geeft de meeste garantie dat de uitkomsten invloed hebben op de planvorming.

Om het draagvlak voor een GES te vergroten is er wel grote behoefte aan een mooie weergave van deze contourkaarten. De mogelijkheden voor het maken van een mooie grafische presentatie zijn voor veel GGD'en beperkt. Geografische pakketten zijn duur en vergen ervaring. Mogelijk zijn er intern bij GGD'en afdelingen die deze pakketten gebruiken. Digitale topografische bestanden moeten gekocht worden. Bij planvorming kan uiteraard niet uitgegaan worden van bestaande topografische kaarten. In samenwerking zou dan echter gebruik gemaakt kunnen worden van de voor de planontwikkeling gemaakte digitale kaarten.

Voor de rapportage is de wens geuit voor het beschikbaar stellen van een digitale 'knip- en plak' versie van het handboek GES. Het handboek kan gedownload worden van de websites van het Ministerie van VROM en van GGD Nederland. Met deze versies kunnen echter geen tabellen in een juiste opmaak gekopieerd worden voor eigen gebruik.

4.5 Effecten van de GES Stad & Milieu.

Wat zijn nu de effecten van een GES Stad & Milieu? Leiden de uitkomsten tot een wijziging in de stedelijke inrichting? Wordt de gezondheidkundige beoordeling meegewogen met de andere factoren?

Het is niet eenvoudig om te meten wat precies de effecten van een GES zijn. De stedelijke inrichting is niet ingrijpend veranderd. De mogelijkheden hiervoor waren ook wat beperkt,

omdat in de gevallen dat een GES is uitgevoerd deze niet in een zeer vroeg planstadium ingebracht kon worden. Wel zijn gaandeweg de planvorming aanpassingen gedaan.

Voorbeelden hiervan zijn:

- afstandsvergroting van woningen tot een verkeersweg.
- aandacht voor een mogelijk overschrijden van het groepsrisico door railtransport als gevolg van nieuwbouw, hetgeen kan leiden tot een lagere woningdichtheid, afstandsvergroting of het plaatsen van minder kwetsbare bestemmingen.

Een positief effect dat moeilijk te meten is, is de door GES noodzakelijke integrale benadering boven de veelal in de gemeentelijke diensten gebezigde sectorale benadering. Ook de helderheid, het boven tafel krijgen van de gezondheidskundige knelpunten, is een winstpunt van de methode. Hierdoor kan gezondheid meegewogen worden met andere factoren als leefkwaliteit, sociale of economische aspecten. Dit kan niet alleen een rol spelen bij de planvorming, maar ook nadat het plan definitief gestalte heeft gekregen bij de communicatie naar toekomstige bewoners. De GGD Zuidoost-Brabant is gevraagd mee te werken aan de communicatie over de gezondheidskundige kwaliteit van het plan naar toekomstige bewoners. Hierbij gaat het vooral over stankhinder die regelmatig op kan treden. Dan kunnen bewoners bij het beslissen of ze in de wijk gaan wonen dit afwegen tegen het groen in de wijk of het dichtbij wonen bij recreatievoorzieningen of het station. Als de bewoners van tevoren op de hoogte zijn gebracht van mogelijk optredende stank is de acceptatie groter dan als ze er door worden 'overvallen'.

5. Evaluatie van het proces bij toepassing van GES.

5.1 De planvorming.

Een GES is niet in één keer klaar. GES moet aan het begin van planvorming, maar ook in onderdelen in verschillende planfasen ingebracht worden. Dit is vaak niet gemakkelijk te plannen voor een GGD. Bovendien hebben GGD'en weinig ervaring met RO-procedures en weten niet wanneer welke onderdelen van GES ingestoken kunnen worden.

De vaak complexe projectstructuur, wisselende projectleiders, de lange periode van planvorming en voortdurende wijzigingen in de plannen maken het niet eenvoudig contacten te onderhouden en er bij te zijn als het nodig is.

In de actualisatie van GES zal kort aandacht geschonken worden aan de fasen in het planproces en de wijze van insteken van de verschillende GES-onderdelen.

5.2 Organisatie.

Er zijn weinig rechtstreekse contacten van de GGD'en met planontwikkelaars of projectgroepen. De contacten lopen meestal via een Milieudienst.

Veelal is met deze dienst afgesproken een GES als een soort pilot uit te voeren, zodat er ervaring mee opgedaan kan worden. De Milieudienst die betrokken is bij de planontwikkeling in Helmond zag de samenwerking met de GGD als een steun in de rug, zodat bij de planontwikkeling meer rekening gehouden zou worden met milieu- en gezondheidsaspecten. Tijdens de implementatie van het instrument GES is ook door afdelingen stadsontwikkeling geadviseerd samen op te trekken met Milieudiensten. Deze diensten verzamelen immers vaak dezelfde soort gegevens, die ook nodig zijn voor de uitvoering van een GES. Een goed contact met de Milieudienst is dan ook essentieel.

Toch heeft een focus op alleen de Milieudienst ook nadelen. Het kan leiden tot enige afhankelijkheid en onduidelijkheid geven over wat er met de uitkomsten van de GES gedaan wordt.

5.3 Rol van de GGD.

Er zijn enige opstartproblemen bij het uitvoeren van een GES ("door de bomen het bos niet meer zien"). GGD'en vinden het soms lastig om te denken in de termen van de Ruimtelijke Ordening. Het belang van een ruimtelijke weergave voor planontwikkelaars wordt soms onderschat. Bij een eerste ervaring met stedelijke ontwikkeling is dit natuurlijk niet vreemd. Ook door deze aanloop problemen kost de uitvoering van een GES meer tijd dan gedacht. GGD Fryslân heeft circa 20 dagen nodig gehad voor de GES in Smallingerland.

Ondersteuning is verleend door de in die regio opererende medisch milieukundige.

GGD Zuidoost Brabant heeft circa 19 dagen nodig gehad voor de GES. De aanloop heeft betrekkelijk veel tijd gekost (3 dagen). Voor de uitvoering van de GES en de rapportages zijn circa 12 dagen nodig geweest. Overleggen en presentaties van de uitkomsten van de GES kostten circa 4 dagen.

Geconcludeerd is, dat de rapportage en overleggen ook veel tijd in beslag nemen. Deze tijd is echter nauwelijks te bekorten, die is daar gewoon voor nodig. Winst is vooral te behalen bij de aanloop en de uitvoering van de GES, zeker als er meer ervaring mee is opgedaan.

6. Naar een structurele plaats van GES in de planvorming?

6.1 Verdient GES een structurele plaats?

Op grond van de recent opgedane nog betrekkelijk geringe ervaring kan het volgende geconcludeerd worden.

De GES Stad & Milieu geeft een helder en integraal beeld van de omvang en locatie van gezondheidkundige knelpunten van een plan.

Het doel van een GES is tweeledig: met dit helder beeld komen tot planoptimalisatie en een transparante afweging van gezondheid ten opzichte van andere factoren.

In de 3 gevallen waar een GES is uitgevoerd, hadden op het moment dat de GES gestart werd de plannen al enige vorm gekregen. Op grond van de GES is mede daardoor niet wezenlijk ingegrepen in de inrichting van de wijk. Gaandeweg de verdere planvorming zijn door de uitkomsten van GES-onderdelen wel aanpassingen gedaan. Aanpassingen worden vooral gezocht in afstandsvergroting en een andere oriëntatie van gebouwen.

Transparante afwegingen zijn mogelijk. Hiervan wordt gebruik gemaakt door de uitkomsten van de GES te gebruiken bij voorlichting aan toekomstige bewoners. Hiervoor is een rol voor de GGD weggelegd.

Op grond van de nog geringe ervaring kan dus voorzichtig geconcludeerd worden dat de GES Stad & Milieu een structurele plaats in de planvorming verdient.

Om de GES meer zeggingskracht te geven en beter te waarborgen dat de uitkomsten ook daadwerkelijk in de planvorming meegenomen worden zijn er nog wel enige wijzigingen in de inhoud en proces van de GES nodig.

Voorwaarde voor een structurele plaats in de planvorming is uiteraard ook dat meer GGD'en een GES gaan uitvoeren. Ook voor het stimuleren van GGD'en is een aantal aanbevelingen te formuleren.

6.2 Inhoud.

Geconstateerd is dat het noodzakelijk is de GES-scores meer betekenis te geven en de mogelijkheid te creëren geluidisolerende maatregelen gezondheidkundig te beoordelen.

Bij de actualisatie van het handboek GES wordt aan beide zaken aandacht geschonken.

Om het draagvlak voor een GES te vergroten is er grote behoefte aan een mooie weergave van samenvattende grafieken en contourkaarten. De mogelijkheden voor het maken van een mooie grafische presentatie zijn voor veel GGD'en echter beperkt.

Mogelijkheden voor eenvoudig te gebruiken software pakketten kunnen uitgezocht worden.

6.3 Proces planvorming.

Goede contacten van de GGD met de Milieudienst en het samen optrekken zijn essentieel voor het uitvoeren van een GES. Rechtstreekse contacten met planontwikkelaars en projectgroepen geven nog meer waarborgen dat de GGD telkens op de hoogte wordt gehouden van wijziging in informatie en er ook daadwerkelijk met de uitkomsten rekening gehouden wordt.

Bij de start van de GES is het aan te raden de volgende afspraken te maken:

- op welke manier kan GES invloed hebben op planvorming: wat ligt er al vast
- organisatieschema maken met positie en rol GGD en andere partijen in planvorming
- contactmomenten (wanneer en tussen wie)
- informatiestromen
- op welke momenten wordt tussentijds geadviseerd en het eindrapport gepresenteerd
- aan wie wordt geadviseerd. Bij voorkeur wordt op bestuurlijk zo hoog mogelijk niveau geadviseerd.

Het is aan te bevelen een korte procesbeschrijving op te nemen in het eindrapport, zodat de mogelijke effecten van een GES duidelijker worden.

6.4 GGD intern.

Er is geconstateerd dat er soms capaciteitsproblemen en gebrekkige ervaring of deskundigheid zijn.

Door de in Nota Gezondheid en Milieu aangekondigde versterking van de medisch milieukundige functie bij GGD'en wordt tegemoet gekomen aan de capaciteitsproblemen. In het Actieprogramma Milieu en Gezondheid is opgenomen dat het Ministerie van VWS deze versterking ondersteunt en dit traject nog in 2002 zal starten.

Het handboek GES is te downloaden van de websites van het Ministerie van VROM en GGD Nederland. De tabellen in deze digitale versies zijn niet in dezelfde opmaak te kopiëren en bewerken. Om de tijd die het uitvoeren van een GES kost te bekorten zou een te bewerken digitale versie beschikbaar gesteld kunnen worden. Ook het toevoegen van een grafische module, waarmee de weg gewezen wordt naar het eenvoudig maken van mooie kaarten, zou tijd kunnen besparen.

Met het in de opleiding opnemen van een onderdeel GES en Ruimtelijke Ordening of verzorgen van een cursus kan de deskundigheid worden bevorderd. Ook het in enige vorm voortzetten van een Steunpunt GES kan deskundigheidsbevorderend en tijdsbesparend werken.

Om relaties tussen gezondheid en ruimtelijke ordening te bevorderen is het van belang om intern een GES te promoten bij andere GGD afdeling zoals gezondheidsbeleid, welzijn of epidemiologie. Zo is de kans groter dat een GES opgenomen wordt in de Nota Gezondheidsbeleid die elke gemeente verplicht elke 4 jaar moet opstellen.

6.5 Gemeentelijk beleid.

Voor een meer structurele plaats van GES in de planvorming zal er een inniger contact moeten zijn tussen Ruimtelijke Ordening, Milieu, Volksgezondheid en Welzijn. GGD'en kunnen de GES promoten bij de Diensten Stedelijke Ontwikkeling. Hiervoor moet wel voorlichtingsmateriaal ontwikkeld worden.

Voor een structurele plaats zal de GES ook op hoger gemeentelijk beleidsniveau opgenomen moeten worden. Hiervoor zijn verschillende mogelijkheden:

- Opnemen in het Milieubeleidsplan, dat een GES uitgevoerd moet worden bij grote infrastructurele projecten of nieuwbouw of herstructurering van enige omvang. In de gemeente Dordrecht is dit bijvoorbeeld opgenomen. Het is nog geen garantie dat een GES ook daadwerkelijk wordt uitgevoerd, maar het is een eerste belangrijke stap.
- Opnemen van GES in de gemeentelijke Nota Gezondheidsbeleid. Binnenkort zal naar verwachting het voorstel tot wijziging van de Wet Collectieve Preventie Volksgezondheid

(WCPV) worden aangenomen. Hierin worden gemeenten per juli 2003 verplicht een Nota Gemeentelijk Gezondheidsbeleid te hebben en deze elke 4 jaar te actualiseren. In de toelichting bij het voorstel is aangegeven, dat gezondheidsbeleid moet worden afgestemd op beleid op andere terreinen zoals wonen en verkeer.

6.6 Landelijk beleid.

Wettelijke verplichting?

Door GGD'en is gewezen op de vrijblijvendheid van het instrument GES. Bij Stad & Milieu-projecten is het verplicht bij stap 3, waarbij milieunormen overschreden worden, advies van de GGD te vragen. Een mogelijkheid is om deze verplichting ook te laten gelden bij het uitvoeren van grote infrastructurele projecten of nieuwbouw of herstructurering van enige omvang. In een antwoord op kamervragen over de Nota Gezondheid & Milieu geven de Ministeries van VWS en VROM aan dat een verplichtend karakter van de GES op dit moment nog prematuur is, maar wel te overwegen is.

Het is niet wenselijk om het instrument zelf wettelijk te verplichten. Het instrument is mede ontwikkeld voor uniformering van risico-evaluaties en als handreiking aan de GGD. Het is echter aan de GGD om te bepalen op welke wijze en hoe gedetailleerd geadviseerd wordt. Het verplicht stellen van advies lijkt echter nauwelijks uitvoerbaar. Er zou dan precies in een procedure omschreven moeten worden bij welke omvang en aard van projecten advies van de GGD gevraagd moet worden.

Gemeentelijke Nota Gezondheidsbeleid

Kansrijker lijkt het om gemeenten wettelijk te verplichten in de Nota Gezondheidsbeleid aandacht te besteden aan invulling van de relatie tussen Ruimtelijke Ordening en Volksgezondheid. Op die manier komt dit in elk geval op de agenda, maar is het aan de gemeentelijke partijen zelf hoe dit in te vullen.

In de Wet Collectieve Preventie Volksgezondheid (WCPV) worden gemeenten expliciet gevraagd aandacht te geven aan het onderwerp milieu en gezondheid. In een naar verwachting binnenkort aan te nemen wijziging van deze wet worden de nota's lokaal gezondheidsbeleid verplicht gesteld. Vanuit landelijke koepels zoals GGD Nederland en de VNG kan het belang van opnemen van een GES in deze nota's benadrukt worden. Dit sluit aan bij het Nationaal Contract dat tussen de Ministeries van VWS en BZK, de VNG en GGD Nederland in 2001 is gesloten. Hierbij is onder meer afgesproken gezondheidsbeleid en andere beleidsterreinen beter met elkaar af te stemmen, de samenwerking tussen GGD'en en gemeenten te versterken en het opstellen van de nota's te stimuleren. In het Actieprogramma Gezondheid en Milieu is opgenomen dat ook het Ministerie van VWS zich in het kader van de lopende afspraken sterk zal maken voor opname van het aspect milieu en gezondheid in de lokale nota's gezondheidsbeleid.

Milieubeleidsplan en stedelijke vernieuwing

Ook het verplicht opnemen van advies van de GGD over grote infrastructurele, nieuwbouw of herstructureringsprojecten in het Milieubeleidsplan zou een mogelijkheid zijn.

Dit is echter niet haalbaar, omdat het niet wettelijk verplicht is om een Milieubeleidsplan op te stellen. Ook hier kunnen VNG en GGD Nederland wel een stimulerende rol vervullen.

Bestuursakkoord Milieukwaliteit in de Leefomgeving (MILO).

Ook in het Actieprogramma Gezondheid en Milieu wordt gesignaleerd dat het gemeentelijke Milieubeleidsplan een centrale functie kan vervullen, omdat het de relatie kan leggen tussen het gemeentelijk volksgezondheidsbeleid en het beleid gericht op de kwaliteit van de fysieke omgeving. Van belang wordt geacht dat dit beleid ook doorwerkt in andere plannen, zoals structuur- en bestemmingsplannen, verkeers- en vervoersplannen en andere plannen die van invloed zijn op de kwaliteit van de leefomgeving. Om dit beter te waarborgen wordt op dit moment door VROM, IPO, VNG en Waterschappen het Bestuursakkoord MILO voorbereid. Hierin komen ambities voor de kwaliteit van de leefomgeving aan de orde. Gezondheid wordt hierbij als geïntegreerd onderdeel meegenomen. Daarbij gaat het niet alleen om de milieuhygiënische aspecten van gezondheid, maar ook om hoe de inbreng van gezondheid in beleidsprocessen het beste geregeld kan worden.

In het Actieprogramma is opgenomen dat de ervaringen van het Steunpunt GES hierbij meegenomen worden.

In het Actieprogramma is ook aangegeven dat het Ministerie van VROM en de VNG september 2002 starten met een gezamenlijk een project waarin zal worden gedefinieerd welke basisgegevens nodig zijn om op gemeentelijk niveau een verantwoord beleid te voeren voor milieu en gezondheid. Uitgewerkt wordt hoe deze gegevens kunnen worden gepresenteerd via een geografisch informatie systeem (GIS). De uitkomsten hiervan worden verwerkt in het MILO traject en de ontwikkeling van de 'Handreiking leefomgeving'.

Het is aan te bevelen de mogelijkheid te onderzoeken of de wens van GGD'en voor een mooie grafische presentatie van een GES aan te sluiten is op een dergelijk geografisch informatie systeem.

Deskundigheidsbevordering

Deskundigheidsbevordering kan gestalte krijgen door:

- ontwikkeling van een cursus over gezondheidseffectscreening en ruimtelijke ordening.
- een vervolg te geven aan het Steunpunt GES.

PR

Om publiciteit te geven aan de GES is het aan te bevelen om een presentatie te maken waarin de mogelijkheden en vooral de producten van GES opgenomen zijn. Het is wel aan te raden om eerst het communicatietraject vast te stellen: wie moet met welk doel bereikt worden. Hierin wordt voorzien door een op initiatief van het Ministerie van VROM en samen met VNG en GGD Nederland uit te geven flyer om gezondheidseffectscreening onder de aandacht te brengen van gemeenten.

7. Conclusies en aanbevelingen.

Op grond van de nog betrekkelijk geringe praktijkervaring wordt geconcludeerd dat de GES Stad & Milieu een helder en integraal beeld van de omvang en locatie van gezondheidkundige knelpunten van een plan geeft. De GES heeft geleid tot aanpassingen gaandeweg de planvorming. De mogelijkheden voor transparante afwegingen met andere factoren dan gezondheid worden gebruikt in de communicatie naar toekomstige bewoners. Voorzichtig is geconcludeerd dat de GES Stad & Milieu een structurele plaats in de planvorming verdient.

Om te stimuleren dat een GES uitgevoerd wordt in een vroegtijdig planstadium en betere waarborgen te geven voor het daadwerkelijk meenemen van de uitkomsten in de planvorming zijn de volgende aanbevelingen te doen:

Instrument GES Stad & Milieu

- De voorstellen voor inhoudelijke wijzigingen en aanvullingen worden bij de actualisatie opgenomen in het handboek GES Stad & Milieu. Zonodig zal in 2003 een nieuwe update verschijnen.
- De kwantitatieve relatie tussen de geluidbelasting en ernstige geluidhinder in goed geïsoleerde woningen wordt zo spoedig mogelijk onderzocht om draagvlak voor gebruik van de GES Stad & Milieu te houden.
- De mogelijkheden voor het gebruik van eenvoudig en goedkoop te hanteren software voor het maken van een mooie grafische presentatie van de uitkomsten van een GES worden nader onderzocht. Mogelijkheden onderzoeken voor eenvoudig te hanteren geografische softwarepakketten voor presentatie van contourkaarten. De mogelijkheid om hiervoor aan te sluiten op in het kader van het Bestuursakkoord MILO op te zetten geografisch informatie systeem wordt onderzocht.
- Zijn er inderdaad mogelijkheden, dan wordt een grafische module, waarmee de weg gewezen wordt naar het eenvoudig maken van mooie kaarten, opgenomen in het handboek GES Stad & Milieu.
- Een digitale versie van het handboek GES Stad & Milieu, waarbij tabellen in dezelfde opmaak zijn te kopiëren, wordt beschikbaar gesteld aan GGD'en.

GES en de planontwikkeling

- Zoveel mogelijk worden rechtstreekse contacten met planontwikkelaars en projectgroepen onderhouden, waarbij een goed contact met de Milieudienst niet uit het oog wordt verloren.
- Bij de start van de GES wordt afgesproken:
 - op welke manier GES invloed kan hebben op planvorming.
 - wanneer en tussen wie er contact is.
 - aan wie gerapporteerd wordt.
 - aan welke partij geadviseerd wordt.Dit wordt kort beschreven in de eindrapportage.

GGD

- De GGD promoot intern de GES om zo onder meer te bevorderen dat GES opgenomen wordt in de gemeentelijke Nota Gezondheidsbeleid.
- De GGD promoot de GES extern naar andere gemeentelijke diensten.

- Zet een deel van de aangekondigde versterking van de medisch milieukundige functie in voor gezondheidseffectscreening bij stedelijke ontwikkeling.

Lokaal niveau

- In het Milieubeleidsplan wordt opgenomen, dat een gezondheidseffectscreening uitgevoerd moet worden bij grote infrastructurele, nieuwbouw of herstructureringsprojecten.
- In de gemeentelijke Nota's Gezondheidsbeleid wordt de relatie tussen ruimtelijke ontwikkeling en gezondheid onderschreven en opgenomen dat de GGD middels gezondheidseffectscreening adviseert bij stedelijke ontwikkelingsprojecten.

Landelijk niveau

- Gezien de capaciteitsproblemen wordt de in het Actieprogramma Milieu en Gezondheid aangekondigde versterking van de medisch milieukundige functie bij GGD'en doorgezet.
- De centrale ondersteuning van GGD'en bij de uitvoering van een GES wordt voortgezet.
- De ministeries van VWS en VROM, de VNG en GGD Nederland bevorderen dat gezondheidseffectscreening opgenomen wordt in het Milieubeleidsplan en de Nota Gezondheidsbeleid.
- De ministeries van VWS en VROM gaan de mogelijkheid na van het verplichten de GGD om advies te vragen bij stedelijke ontwikkelingsprojecten.
- Voor GGD-medewerkers wordt een cursus, of onderdeel van de opleiding, opgezet over GES en Ruimtelijke Ordening.
- Er wordt voorlichtingsmateriaal ontwikkeld om een GES te kunnen promoten bij andere gemeentelijke diensten. Eerst wordt hiervoor een communicatietraject opgezet. De op initiatief van het Ministerie van VROM in samenwerking met de GGD Nederland opgestelde en door VNG uitgegeven flyer voorziet hierin.
- In het Bestuursakkoord Milieukwaliteit in de Leefomgeving (MILO) wordt expliciet aandacht geschonken aan hoe de inbreng van gezondheid in beleidsprocessen het beste geregeld kan worden.

Bijlage 1

Een greep uit de vragen, die gesteld zijn aan het Steunpunt GES:

Externe Veiligheid

Hoe zijn Groepsrisico's op de kaart aan te geven: voor welk gebied geldt de overschrijding van het Groepsrisico? Zijn er afschermende maatregelen te nemen, waardoor risicoafstanden kleiner worden. Zijn die afstanden dan ook te berekenen met in acht name van de afschermende maatregelen? Is te zeggen met hoeveel extra woningen er een overschrijding van de normlijn voor het Groepsrisico zal optreden? Waar zijn gegevens over de risico's van betreffende spoorlijn te halen?

Geluid

Hoe is gecombineerde geluidbelasting te beoordelen? Hoe zijn wettelijk voorgeschreven geluidsisolerende maatregelen gezondheidkundig te beoordelen of uit te drukken in een (lagere) GES-score? Kan een GES-score voor de geluidbelaste en voor de geluidluwe kant van de woning vastgesteld worden?

Hoe zijn trillingen van railverkeer gezondheidkundig te beoordelen?

Luchtverontreiniging

Op welke, pragmatische, wijze is het grote aantal bedrijfsactiviteiten gezondheidkundig te beoordelen en in een GES te stoppen?

Bodemverontreiniging

Zijn er MTR's voor bepaalde stoffen die niet genoemd zijn in handleiding?

Interpretatie en rapportage

Hoe kan het plan in totaliteit gezondheidkundig beoordeeld worden?

Wat betekenen GES-scores < 6 (onder het MTR) gezondheidkundig?

Hoe kunnen GES-scores meer zeggingskracht krijgen? Zijn er kwaliteitsetiketten voor te bedenken?

Hoe kunnen mooie kaarten gemaakt worden van GES-contouren?

Is er een digitale versie van het rapport krijgen, zodat tabellen en stukken tekst te kopiëren zijn?